

અધ્યયન નિષ્પત્તિ : SS 6.14 જે તે સમયની સાહિત્યિક રચનામાં દર્શાવેલ ઘટનાઓ, બનાવો અને મહાન વ્યક્તિઓનાં ચરિત્રનું વર્ણન કરે છે.

SS 6.15 ભારતના સંપર્કમાં આવેલ બહારના પ્રદેશોના ધર્મ, કલા અને સ્થાપત્યોની અસરો દર્શાવે છે.

SS 6.16 સંસ્કૃતિ અને વિજ્ઞાનના ક્ષેત્રોમાં ભારતનું નોંધપાત્ર યોગદાન વર્ણવે છે.

શૈક્ષણિક મુદ્દા :	→ પ્રાચીન ભારત : ખેતી, ગ્રામીણ જીવન	→ વેપારીઓ - નવા માર્ગો
	→ સાહિત્યનો વારસો : ધાર્મિક સાહિત્ય, ધર્મેતર સાહિત્ય	→ પ્રાચીન ભારતમાં શિક્ષણ
	→ પ્રાચીન ભારતમાં કલા, શિલ્પ અને સ્થાપત્ય	→ સિક્કાઓ

પ્રશ્ન - 1 નીચે આપેલા દરેક પ્રશ્નના ઉત્તર માટે આપેલા વિકલ્પોમાંથી સાચો વિકલ્પ શોધી ☐ માં લખો.

1. ઉત્તર ભારતનાં ગામડાઓના વડા વિશે કયું વાક્ય યોગ્ય છે ?
(A) તેઓ કાયદા અને વ્યવસ્થાની સ્થિતિ સંભાળતા (B) તેમને ગ્રામભોજક કહેવાતા
(C) તેઓ ગામમાં કરવેરા ઉઘરાવવાનું કામ કરતા (D) આપેલ તમામ
2. નિદર્શનકલામાં નીચેનામાંથી શેનો સમાવેશ થાય છે ?
(A) નૃત્ય (B) નાટક
(C) A અને B બંને (D) એકપણ નહિ
3. મહાભારત : વેદવ્યાસ :: રામાયણ :
(A) વશિષ્ઠ ઋષિ (B) વાલ્મીકિ ઋષિ
(C) સાંદિપની ઋષિ (D) માતંગ ઋષિ
4. નીચે આપેલ કૃતિમાંથી કઈ કૃતિ કાલિદાસ દ્વારા રચિત છે ?
(A) કિરાતાજીનિયમ (B) રઘુવંશમ
(C) શિશુપાલવધ (D) મૃચ્છકટિકમ્
5. સમ્રાટ હર્ષવર્ધનના શાસનકાળ દરમિયાન ભારતમાં આવેલ ચીની મુસાફર કોણ હતા ?
(A) યુ-અન-શ્વાંગ (B) ટોલેમી
(C) ઈબ્નબતૂતા (D) ફાહિયાન
6. સુવ્યવસ્થિત નગર આયોજન એ કોની મુખ્ય વિશેષતા હતી ?
(A) પાષાણયુગ (B) વૈદિક સભ્યતા
(C) મહાજનપદ (D) હડપ્પીય સભ્યતા

D

C

B

B

A

D

7. 'ગાંધારકલા' એ કઈ બે કલાશૈલીનો સંગમ છે ?

- (A) ઈરાની અને ભારતીય
(C) ઈજિપ્ત અને ભારતીય

- (B) ગ્રીક અને ભારતીય
(D) ચીન અને ભારતીય

B

8. સ્તૂપોના મધ્યમાં શું રાખવામાં આવતું ?

- (A) ભગવાન બુદ્ધના ફોટા
(C) ભગવાન બુદ્ધના શરીરના અવશેષો

- (B) ભગવાન બુદ્ધ દ્વારા લખાયેલ પુસ્તકો
(D) ઉપરોક્ત એક પણ નહિ

C

9. સાંચીના સ્તૂપ ફરતે કાષ્ટનિર્માણ કરવાનું કાર્ય કયા વંશના રાજાઓએ કરાવ્યું ?

- (A) મૌર્યવંશ
(C) શૂંગવંશ

- (B) ગુપ્તવંશ
(D) કુષાણવંશ

C

10. પ્રાચીન ભારતની કઈ વિદ્યાપીઠ બંગાળમાં આવેલ હતી ?

- (A) તક્ષશિલા
(C) નાલંદા

- (B) વિક્રમશિલા
(D) વલભી

B

પ્રશ્ન - 2 (A) યોગ્ય શબ્દો વડે નીચેનાં વિધાનોની ખાલી જગ્યાઓ પૂરો.

- ભારતના સૌથી પ્રાચીન સાહિત્યોમાં વેદો નો સમાવેશ થાય છે.
- મહાભારત નામના મહાકાવ્યમાં કુલ ૨૪૦૦૦ શ્લોક છે.
- બૌદ્ધધર્મના મૂળ ગ્રંથોને ત્રિપિટક કહેવાય છે.
- દક્ષિણ ભારતનું વિશિષ્ટ સાહિત્ય સાંસ્કૃત સાહિત્ય નામે ઓળખાય છે.
- હડપ્પીય સભ્યતાનું મોટું બંદર લોથલ હતું.

(B) મને ઓળખો.

- હું પ્રારંભમાં 'જયસંહિતા' નામે ઓળખાતો ગ્રંથ છું. મહાભારત
- મારે ત્યાંથી આદિમાનવોએ દોરેલા 500 જેટલા ચિત્રો મળી આવ્યાં છે. ભીમબેટકાની ગુફાચિત્રો
- હું સંપૂર્ણ ભારતીય કલાશૈલી છું. રાષ્ટ્રકુટ
- હું ભારતનો સૌથી પ્રાચીન સિક્કો ગણાઉં છું. પાંચમાર્ક વાઈના

(C) નીચેના દરેક વિધાનના ખોટા શબ્દ પર છેકો મારી વિધાન ખરું બનાવો.

- હડપ્પીય સભ્યતાને ક્રિસ્ટયુગીન / ~~બોલ્યુગીન~~ સભ્યતા પણ કહેવાય છે.
- ઉપનિષદોની સંખ્યા ~~800~~ / 108 છે.
- નાલંદા વિદ્યાપીઠ બિહાર / ~~બંગાળ~~ રાજ્યમાં આવેલી છે.
- ઈલોરાનું શિવમંદિર / ~~વિષ્ણુમંદિર~~ એક જ શિલામાંથી કોતરેલું મહાન શિલ્પ છે.

પ્રશ્ન - 3 (A) નીચેનાં પ્રશ્નોના ઉત્તર એક-બે વાક્યોમાં લખો.

1. પ્રાચીન ભારતમાં ખેતી કરવા સિવાઈ માટે કેવી વ્યવસ્થા કરવામાં આવતી? પ્રાચીન ભારતમાં ખેતી સિવાઈ માટે જરૂરી, લઝાવી તથા ફળિય જલાશયો.
2. લલિતકલામાં શેનો સમાવેશ થાય છે? લાલિતકલામાં ચિત્ર, સાહિત્ય, સ્થાપત્ય, જંગીત, ગાદીકલા વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.
3. ઉપનિષદો અંદાજે કેટલાં છે? કોઈ પણ ચારનાં નામ લખો. ઉપનિષદો અંદાજે 108 છે. જેમ કે કુંડ, કેળ, પ્રજ્ઞા અને મુંડક.
4. અશોકના શિલાલેખોમાંથી શેના વિશે માહિતી પ્રાપ્ત થાય છે? અશોકના શિલાલેખ માંથી પ્રાચીન ભારતના ઇતિહાસ મોટા ભાગના લોકોની વિશે માહિતી આપે.
5. રેશમમાર્ગ સાથે કયા કયા દેશના વેપારીઓ સંકળાયેલા હતા? રેશમમાર્ગ સાથે મુખ્યત્વે ચીન, ભારત, ઈરાન, અરબસ્તાન અને ગ્રીક વેપારીઓ જોડાયેલા હતા.
6. બૌદ્ધધર્મના સ્થાપત્યોમાં કોનો કોનો સમાવેશ થાય છે? બૌદ્ધધર્મનાં સ્થાપત્યોમાં સ્તૂપો, ચૌલ્સી અને વિહારોનો સમાવેશ થાય છે.
7. 'શાહજી કી ડેરી' સૂપનું નિર્માણ કોણે કરાવ્યું હતું? કનિષ્ક પુલ્કયુર અને 'શાહજી કી ડેરી' ગામના સ્થાપત્ય નિર્માણ કરાવ્યું છે.
8. મહાન રસાયણશાસ્ત્રી નાગાર્જુન કઈ પ્રાચીન વિદ્યાપીઠના આચાર્ય હતા? મહાન રસાયણશાસ્ત્રી નાગાર્જુન અને બિહારમાં આવેલ ગાંધી વિદ્યાપીઠના આચાર્ય હતા.
9. શ્રવણ બેલગોડામાં આવેલી કઈ જૈનમૂર્તિ વિશ્વવિખ્યાત છે? શ્રવણ બેલગોડામાં આવેલી ગૌમતિસ્વામી જૈનમૂર્તિ વિશ્વવિખ્યાત છે.
10. કયું પ્રાચીન ચિત્ર ભારતીય સંસ્કૃતિનું ધરણું કહેવાય છે? પદ્મપાદાનું ચિત્ર ભારતીય સંસ્કૃતિનું ધરણું કહેવાય છે.

(B) બંધ બેસતાં જોડકાં રચો.

વિભાગ - અ	ઉત્તર	વિભાગ - બ
1. કૌટિલ્ય	1. - C	(A) પ્રયાગ પ્રશસ્તિ
2. કાલિદાસ	2. - D	(B) હર્ષચરિતમ
3. પાણિનિ	3. - E	(C) અર્થશાસ્ત્ર
4. હરિષેણ	4. - A	(D) ઋતુસંહાર
5. બાણભટ્ટ	5. - B	(E) અષ્ટાધ્યાયી

પ્રશ્ન - 4 (A) નીચે આપેલા પારિભાષિક શબ્દોની સમજૂતી આપો.

- ધર્મેતર સાહિત્ય જે સાહિત્યનું વિષયવસ્તુ દર્શાવી બહારનું કોઈ તરીકે સાહિત્યની દરેક સાહિત્ય કૃતિઓમાં આવે છે.
- સૂય સ્વરૂપે એ દવાનું એક પ્રાર્થના માટે વપરાતા હોય.
- વિહાર જોવાના એક બોધદર્શના સાધુઓના જોવા માટેની જગ્યાને વિહાર કહે છે.

(B) ટૂંકનોંધ લખો.

- વિદેશી મુસાફરોનાં વર્ણન ભારતમાં સદીઓથી અનેક વિદેશી પ્રવાસીઓ આવતા જુલા છે. જેમનો પ્રોત્સાહન ભારત પ્રવાસનાં લાભો લેવા તેમની આ પ્રવાસનોંધોમાંથી ભારતીય સંસ્કૃતિ અને પ્રભુત્વની સાહુતી મળે છે. "ઈન્ડિયા" નામનો એક ઉત્કૃષ્ટ ગ્રંથ લખ્યો છે. જેમાં

પ્રશ્ન - 5 નીચે આપેલ ભારતના રેખાંકિત નકશામાં પ્રાચીન સમયના સ્થળો દર્શાવો.

-
- उ
- दिल्ली
- मुंबई
- कोलकाता
- चेन्नई
- बंगलूरु
- NOT TO SCALE

પ્રશ્ન - 6 માગ્યા મુજબ નીચે આપેલ પ્રવર્તિ કરો.

1. વિવિધ ધર્મોના ધર્મગ્રંથો અને અન્ય ધાર્મિક ગ્રંથોની યાદી બનાવો. હિંદુ દર્શન - ભગવત ગીતા,
જુદીશી દર્શન - કુરાન, ખ્રીસ્તી દર્શન - બાઈબલ, શિખ દર્શન -
ગુરુગ્રંથ સાહેબ, બૌદ્ધ દર્શન - તિપિટક.

2. કેટલાય વિદેશી યાત્રીઓ પ્રાચીન ભારતમાં મુલાકાતે આવ્યા હતા. તેઓ ભારતમાં શા માટે આવ્યા હશે તે અંગે તમારા વિચારો લખો.

આ સુસાહરોને ભારતની સભ્યતા, સંસ્કૃતિ, શાકીય પરિસ્થિતિ, આર્થિક પરિસ્થિતિઓ અને કૌશલિક બાબતોની જાણવાની પ્રાપ્ત કરવી હશે.

3. નીચેના શબ્દચોરસમાં કેટલાક ધાર્મિક અને ધર્મતર સાહિત્યનાં નામ છૂપાયેલ છે તેને શોધો.

ક	પિ	મે	નો	અ	થ	શા	ચ	હી	તો
ય	મ	ટ	ધ	વો	સા	ડી	ઓ	પા	લિ
ય	બી	નુ	ફ	દૂ	લિ	મ	કો	કો	ઓ
જુ	રી	ઉ	સ્મૃ	જે	ત	ફા	વે	મિ	માં
વે	જી	રો	બ	તિ	ગો	મ	ની	દ	ગો
દ	ની	હા	વ	દે	આ	ગ	મ	ગ્રં	થો
ના	કે	વે	અ	ષ્ટા	ધ્યા	યી	લિ	કો	હે
કા	મે	હા	ભા	ર	ત	ની	ગા	સો	તી
બ	લિ	સી	શી	ર	ધુ	વં	શ	મ	ઓ
મિ	લિ	ન્દ	પા	ન્હો	વો	ત્રિ	પિ	ટ	ક

અર્ધશાસ્ત્ર

તિપિટક

આગમગ્રંથો

અસ્તાદ્યાતી

મહાભારત

મિલિન્દપાળ્લી

મનુસ્મૃતિ

સામવીદ્ય